

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

tagja lett – székfoglaló előadásában a testgyógyászat újabb haladásáról értekezett – a svéd gyógygimnasztikának nemcsak magyar, hanem európai szinten is kiemelkedő alakja.

A 225. éve született Ling életművének, a svéd gyógygimnasztikának korai magyarországi története is – melyet a teljesség igénye nélkül vázoltunk – jól dokumentálja, hogy a magyar orvosok a múltban is mindig nyitottak voltak a gyógyászat modern áramlatai iránt.

IRODALOM: 1. *Batizfalvi S.*: A gyógytestgyakorlat lényege, történeti és elméleti szempontból. *Orv. Hetil.*, 1862, 6, 275-278, 291-295, 331-334, 357-358, 409-413, 436-438, 475-477, 515-517, 532-535. – 2. *Batizfalvi S.*: Rostosrák – scirrhus – két esete az emlőben. *Orv. Hetil.*, 1859, 3, 784-787. – 3. *Batizfalvy S.*: Gyakorlati közlemények a testgyógyászat (orthopaedia) köréből – Oldalgörnye, csíp-izületi lob, dongaláb. In Magyar orvosok és természetvizsgálók XI. nagygyűlésének ... munkálatai. Rimaszombat. Szerk.: Batizfalvy S., Rózsay J. 1868, 235-239. – 4. *Batizfalvy S.*: Tapasztalati adatok a gerincoszlop elferdüléseinek kör-, ok- és gyógytanához. In Magyar orvosok és természetvizsgálók X. nagygyűlésének ... munkálatai. Szerk.: Rózsay J., Szabó J. Pest 1864, 103-107. – 5. *Bródy J.*: Roth Mátyás élete és munkássága. *Comm. de Hist. Artis Med.* 1999, (166-169), 163-170. old. – 6. *Csillag I.*: Az első magyar orthopédiai intézet. *Orv. Hetil.*, 1982, 123, 1111-

1114. – 7. *Duka Zólyomi N.*: Batizfalvy Sámuel (1826–1904). *Orv. Hetil.*, 1976, 117, 2928-2930. – 8. *Földes É., Kun L., Kutassi L.*: A magyar testnevelés és sport története. 2. jav., bőv., kiadás. Sport, Budapest. 1982, 113. old. – 9. *Hőgyes E.*: Millenniumi emlékkönyv... Budapest. 1896, 241. old. – 10. *Jáki Gy.*: Adatok Schoepf Merei Ágoston élettörténetéhez. *Comm. de Hist. Artis Med.* 1957, 5, 5-52. – 11. *Jánosi F.*: Tárca a betegeknek. Jánosi Ferenczről. *Klly. A Pesti Napló* 1856 jan. 13-15. számaiból. – 12. *Kapronczay K.*: Batizfalvy Sámuel. *Orv. Hetil.*, 1974, 115, 2754-2755. – 13. *Kopits J., Kopits I.*: Az orthopaedia tankönyve. Magy. Orv. Könyvkiadó Társ. Budapest. 1942, 6. old. – 14. *Batizfalvi S.*: Sebész és orthopaediai magángyógyintézete Pesten. *Orv. Hetil.*, 1859, 3, 348. – 15. *Palla Á.*: Adalékok Schoepf-Merei Ágoston 1836-ban alapított ortopédiai intézetéről. *Orv. Hetil.*, 1955, 96, 389-391. – 16. *Reitmayer L.*: Přehled vývoje tělesné výchovy ve světě. 2. bőv. kiad. SPN, Praha, 1984. – 17. *Rütt, A.*: Geschichte der Orthopädie im deutschen Sprachraum. Enke Verlag, Stuttgart 1993. – 18. *Schott, H.*: A medicina krónikája. Officina Nova, Budapest. 1993, 204. és 217. old. – 19. *Siklós K.*: A svéd testgyakorlatról kapcsolatban a vizgyógyászattal. *Orv. Hetil.*, 1857, 1, 341-345, 357-360, 372-377. – 20. *Siklós K.*: Gyógytestgyakorlati és vizgyógyintézet Budán. *Klly. A Vasárnapi Újság* 1856-os évf., 4. számából. – 21. *Vaskovits J.*: A budai vizgyógyintézet. Budapest, 1880. – 22. *Vaskovits J.*: Korytnica fürdőhely ismertetése. In Magyar orvosok és természetvizsgálók XIV. nagygyűlésének... munkálatai. Budapest. 1870, 196-202.

Kiss László dr.

Örmény orvosok a magyar medicinában

A hazai orvostörténetírás egyik érdekes területe az idegen nemzetiségű orvosok magyarországi gyakorlata, illetve magyarok idegen földön befutott karrierjének nyomon követése. Valójában – az érdekességén túl – a magyar orvostörténelem teljességét hangsúlyozzák az ilyen adatok, illetve az orvostudomány „nemzetek felettségét” bizonyítják. Amint az első európai egyetemek nemzetköziek voltak, úgy az orvosi gyakorlatnak is voltak (és vannak) nemzetközi vonásai. A középkori adatok is bizonyítják, hogy a jeles orvosokat mindig szívesen látták messzi vidékeken, királyi vagy főúri aulákban, tudásuk és gyakorlatuk számos követőre talált. A magyar orvostörténelemben külön kérdést jelent a hazai nemzetiségi területek egészségügye, egészségi kultúrája, orvosellátottsága, hiszen a magyar királyság mindig soknemzetiségű, összetett kultúrájú terület volt. A történelem sodra a Kárpát-medencébe számos népet üzött, a magyarság mindig befogadó nép volt, így jól elkülönülten telepedtek le. Így alakultak ki a középkorban a kunok, a jászok, a besenyők, később a délszlávok különböző népcsoportjai, rendelkezve nyelvhasználat, vallási különállással, őrizve saját kultúrájukat. E kérdésben különböztek a németek, akik szervezett betelepítés következtében kerültek hazánk területére, illetve a szlovákok, akiknek ősei már a honfoglalás előtt a Kárpátok északi hegyei között éltek. Az idegen népek beáramlása a középkor végén sem csökkent, sőt a Török Birodalom területéről állandósult a beáramlás, főleg a Kárpáton túlról románok, a Balkánról szerbek, bolgárok, görögök stb. érkeztek. E népek sorába tartozott az az örmény csoport, akiknek letelepedését Erdélybe I. Apafi Mihály fejedelem engedélyezte 1669-ben.

Az egykor virágzó örmény királyság területéről a török uralom miatt folyamatosan vándoroltak el a keresztény örmény csoportok, elsősorban, a keresztény Európa felé igyekeztek. A Kaukázus vidékéről az 1200-as évek végétől indult meg az örmények elvándorlása, jelentős örmény telepeket képezve a dél-orosz, a dél-lengyel és a moldvai területeken. Főleg kereskedelemmel foglalkoztak, a gazdag örmény kereskedő családok hatalma és vagyona meghatározó volt ezen országokban. A közvetítő kereskedelemmel, pénzváltással és – mai szóhasználattal élve – „befektetésekkel és hitelpolitikával” foglalkozó örmény kereskedők kegyeit uralkodók is keresték, tudva, hogy a velük kiépített kapcsolat révén biztos pénzforrásokhoz juthatnak. Természetesen ennek ellenkezője is megtörtént: az örmények megszarolásával, a nekik pénzért adott jogokból igyekeztek hasznot húzni, pillanatnyi vagy tartós pénzzavarokból kiutat találni. Az örményeket nem csak gazdasági érdekeik, hanem örmény keresztény hitük, évszázados kultúrájuk szoros egységbe fonta, megvédte őket a más népek integráló törekvéseitől.

Apafi Mihály fejedelem a Minas örmény katolikus püspök vezette iparos és kereskedő családokat sem önzetlenül fogadta be: nemcsak neki, hanem a befogadásukra kijelölt városoknak is jelentős összeget, rendszeresen elég magas adót fizettek évente. Ekkor jöttek létre Batos, Beszterce, Csipszépvíz, Ebesfalva, Felfalu, Gyergyószentmiklós, Görgény, Petele és Szamosújvár örmény települései, hamarosan felépült Erzsébetváros tiszta örmény lakossággal, míg a szellemi és vallási központ Szamosújvár lett. Kiváltságaikat a törökök kiűzése után megerősítették, sőt Lengyelországból és Moldvából jelentősnek

mondható örmény betelepülési hullám kezdődött, továbbá Bánátban, Dél-Erdélyben és a törököktől visszafoglalt déli területeken jelentős örmény települések keletkeztek. Az örmény értelmiség jelentős szerepet töltött be a magyar királyság és a Habsburg Birodalom gazdasági életében, a későbbiekben jelentős tudósokat, katonai vezetőket, minisztereket adtak a hazai közéletnek.

A legrégebbi orvostörténeti feljegyzések gyakran szólnak örmény „csodadoktorokról”, akik szívesen látott vendégek voltak királyi udvarokban. Az Erdélyben megjelent örmény csoportok élete gyorsan konszolidálódott, rendezett településeiken rend, tisztaság és szervezettség uralkodott. Az összeírások szerint már a 18. század elején Szamosújváron állandóan 4–5 örmény orvos működött, betegápoló és segítő szervezetek létesültek. Hasonló helyzet volt Erzsébetvárosban is, ahol a sebészczéh mellett 3–4 orvosdoktor is működött, a városi ispotályban örmény katolikus betegápoló rend gondozta a betegeket és a városi szegényeket. Már a 18. század elején a bécsi orvosi karon több erdélyi örmény fiatal tanult medicinát, szerzett orvosdoktori oklevelet. Bár későbbi orvosi tevékenységükről keveset tudunk, de az összeírások őrzik Ákoncz, Duha, Donogán, Gopcsa, Issekutz, Korbuly és Zakariás orvosdoktorok neveit, s ezen családokban szinte hagyománnyá vált a gyógyítás művészete.

Erdélyi örmény családban született *Csausz Márton* (1796–1860) egyetemi tanár, aki felsőbányai örmény kereskedők leszármazottja volt. Tanulmányait Nagyváradon és Pesten végezte, 1820-ban avatták orvosdoktorrá a magyar orvosi karon. Előbb Pesten gyakorlóorvos, az 1831-es kolerajárvány idején Észak-Erdélyben koleraorvosként működött. 1823-ban megpályázta a pesti orvosi karon a sebészképzést szolgáló sebészstanári állást, de a bírálók Bugát Pál mögött a második helyen terjesztették fel a Helytartótanácsához. 1834-ben már eredményesen pályázta meg ezen a karon a megüresedett anatómiai tanszék vezetését, 1834. október 29-én kelt leiratában az uralkodó őt állította a pesti anatómiai oktatás élére. Jeles egyénisége lett a pesti orvosi karnak: előbb kari jegyzőként, 1840–1844-ben dékánként is működött. Híve volt a nyelvújításnak, a magyar orvosi nyelv kialakításának. 1838-ban több országot érintő külföldi tanulmányúton járt, hazatérése után jelentős alapítványt tett fiatal kartársait segítő „utazási alapítványra”, amelynek alaptőkéjét orvosi gyakorlatából származó vagyona adta. A Csausz-féle alapítvány elsősorban rossz anyagi körülmények között élő fiatal tehetségeken kívánt segíteni, elsősorban a tehetséget és a szakmai szorgalmat akarta jutalmazni.

Lelkes híve volt a márciusi forradalomnak, 1848. május 1-jén Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter miniszteri tanácsossá és az egyetem alelnökévé nevezte ki. E tisztséget 1849. február 1-jéig töltötte be, annak ellenére, hogy nem követte a kormányt Debrecenbe, 1850-ben a Virozsil vezette egyetemi igazoló bizottság kompromittálódott személyné nyilvánította, csak hosszas hezitálás után igazolta. 1859-ben vonult nyugalomba, 1860. szeptember 14-én hunyt el Budapesten. Gazdag könyvtárát az egyetem orvosi karára hagyta, vagyonának

jelentős részét pedig az általa alapított utazási alapra, amely az 1860-as években az orvosi kar legfontosabb utaztatási ösztöndíja volt.

A Monarchia a felvilágosult abszolutizmus szellemében – Mária Terézia és II. József uralkodása idején – az egészségügyet és az orvosképzést az állam legfontosabb feladatai közé emelte, így nem csak törvényesen rendezte ezen területet, kiépítette ezen szakterület igazgatását, de biztosította a szakemberképzést: a nagyszombati egyetemet orvosi karral egészítette ki (1769), amelyet előbb Budára, majd Pestre helyezett át. Az orvosképzés két szinten történt: az ötéves orvos- és a hároméves sebészképzésen. Az utóbbi kevesebb iskolai előtanulmányt igényelt, elsősorban a gyakorlati munkára képezték a sebész- és szülézmestereket, akik valójában a vidék betegellátását biztosították. Mária Terézia Erdélyben is – Kolozsvárott – egyetemet tervezett, amely csak szándék maradt, viszont 1774-ben felállították itt is a gyakorlati szakemberképzést biztosító Orvosi-Sebészi Iskolát, valójában sebészképzéssel kívánták az erdélyi területek szakemberellátását biztosítani. E képzési formában főleg erdélyi ifjak vettek részt, közöttük szép számban örmények is. Az örmény településektől nem messze eső Kolozsvár valóban az örmény sebészek nevelő helye lett, hamarosan tanári karában is megjelentek az örmény orvosok.

1846–1851-ben a „speciális sebészet és a sebészeti gyakorlat” tanára volt *Ábrahám Adeolat*, Bécsben végzett orvosdoktor, aki a magyar tudományos életben nagy szerepet játszott – későbbi nevén – Pattantyús-Ábrahám család tagja volt. Szépen ívelő szakmai pályafutása 1849 őszén megszakadt, mivel lelkes híve volt a magyar szabadságharcnak, így eltávolították tanszéke éléről. Hasonló okok miatt kellett távoznia *Verzár Györgynek*, a szülészet tanárának is. Ezen szakág későbbi tanára, *Szabó József* is az örmény közösségből került ki, de ezen főiskolán az állatgyógyászat oktatásának megszervezője, *Bruszt Emil* is szamosújvárosi örmény család gyermeke volt. Sajnos tevékenységükről alig szólnak a kortársak, csupán az iskolai naplók őrzik nevüket.

A kiegyezés után, Eötvös József második vallás- és közoktatásügyi minisztersége idején, teljes szélességben átszervezték a nép-, a közép- és felsőoktatást, Kolozsvárott megszervezték hazánk második egyetemét (1872), amelynek kijelölésénél figyelembe vették a már ott működő líceumot, jogakadémiát és az orvos-sebészi intézetet. Ezek egyesítéséből, az oktatás magasabb szintre emeléséből keletkezett az erdélyi egyetem, amely igen fontos szerepet játszott a hazai orvosellátás biztosításában, a fiatal orvosnemzedéknek az orvosképzésbe történő „beépítésében”. A századfordulón európai hírű pesti orvostanári kar tagjainak többsége előbb Kolozsvárott volt egyetemi tanár (például Fodor József, Hőgyes Endre, Schulek Vilmos stb.), itt szerevezve tapasztalatot kerültek budapesti tanszékekre, intézetek élére. A kolozsvári orvosi kar első anatómia professzora *Czifra Ferenc*, erdélyi örmény családból származott orvos volt, aki már 1868-tól Kolozsvárott működött, 1871-ben európai tanulmányutat tett, hogy kellő színvonalú anatómiai intézetet szervezzenek a második magyar orvosi karon.

A Szamosújvártól, Erzsébetvárostól nem messze fekvő Kolozsvár lett az erdélyi örmény orvosok képző helye, a később világhírűvé vált magyarhoni örmény orvosok itt szereztek diplomát, nyertek tapasztalatot az orvosképzésben, kutatásban. *Jakabházy Zsigmond* (1867–1945), a MTA levelező tagja (1920), a kolozsvári orvosi karon szerezte oklevelét, majd a gyógyszerészeti intézet munkatársa lett: előbb magántanár, 1913-tól egyetemi tanár, 1920-tól a budapesti orvosi karon a gyógyszer-tan nyilvános rendes tanárává nevezték ki. Ezen nemzedékhez tartozott *Gobcsa Jakab* (Szamosújvár későbbi főorvosa), *Mály István* (Kolozsvár tiszti főorvosa), valamint a Verzár-orvoscsalád több tagja. *Verzár János*, a család első orvostagja Kolozsvárott lett gyakorló orvos, *Verzár Gusztáv* a Margitszigeten vált jeles fürdőorvossá, *Verzár Gyula* (1886–1960) a debreceni orvosi karon lett az orr-fül-gégegyógyászat egyetemi tanára. Erdélyi örmény családból származott *Issekutz Béla* (1886–1979) világhírű gyógyszerkutató, az MTA tagja (1939-ben levelező, 1945-ben rendes tag), Kossuth-díjas (1952) egyetemi tanár. A modern magyarországi gyógyszerkutatás elindítója, több gyógyszer előállítója, szakmai alapvetésnek számító könyv szerzője.

A jeles örmény orvosok között kell említeni *Donogán Zakariást* (1868–1917), aki szintén a kolozsvári orvosi karon nyert oklevelet, majd szakmai pályafutását az élettani intézetben kezdte, később *Kéthly Károly* belklinikáján folytatta. Több éves külföldi tanulmányúton fordult figyelme az orr-fül-gégegyógyá-

zat, elsősorban a légutak betegsége felé. E tárgykörből szerzett Budapesten magántanári képesítést. Szépen ívelő pályáját előbb az I. világháború alatti katonai szolgálata, majd sebesülése törte meg, végül spanyol náthában hunyt el.

Az erdélyi, elsősorban az erzsébetvárosi örmények között jeles családot jelentett a Patrubby-család, amelyből származott *Patrubby Gergely* (1830–1891) egyetemi magántanár, a korabeli orvosi közélet kiemelkedő tagja. Orvosi oklevelét 1856-ban Pesten szerezte, kiegészítő tanulmányokat Bécsben folytatott. Elsősorban közegészségügyi kérdésekkel foglalkozott, a „tisztiorvosi eljárásból” 1863-ban Pesten magántanárságot szerzett. Volt fürdőorvos, járványkórházi igazgató (1867–1869), 1873–1889 között Budapest tiszti főorvosa, a gyorsan fejlődő magyar főváros közegészségügyének irányítója és formálója. 1870-től a Közegészségügyi Tanács tagja, így a magyar orvosképzés és közegészségügy egyik reformere. Sokat tett a gyermekhalandóság leküzdése területén, a külvárosi nyomortelepek higiénés helyzetének javítása érdekében. 1869-től Erzsébetváros egyik parlamenti képviselője, felszólalásaiban hazánk közegészségügyi állapotának javításáért emelte fel szavát.

E rövid áttekintés csupán érzékeltetni kívánta az örmény orvosok magyarországi szerepét, a teljességre törekvés nélkül, a felvillantás erejével kívánt néhány kiemelkedő egyéniségnek emléket állítani.

Kapronczay Károly dr.

Egészséges plusz a vállalkozásban

Hozza lendületbe egészségügyi vállalkozását az OTP Medicin-Plusz hitellel! Az egészségügyi szolgáltatás nyújtásához kapcsolódó beruházáshoz, rendelő vásárláshoz, építéséhez stb. igénybe vehető hitel rendkívül kedvező feltételek mellett lehetővé teszi a maximális OEP támogatás lehívását:

- A törlesztés rugalmasan igazítható a támogatás havi összegéhez.
- A fizetendő kamatok összegét a szerződésben rögzítjük, így arra is igényelhető a támogatás.
- A hitel felvételéhez nem szükséges sajáterő.
- Nincs szükség fedezetre, amennyiben a havi törlesztőrészletet fedezi az OEP támogatás.
- A hiteligénylés és -elbírálás egyszerű és gyors.

További információkért forduljon bizalommal bármely OTP Bank fiókhoz!
www.otpbank.hu

OTP MEDICIN-PLUSZ HITEL